

СКЕПТИЦИЗМ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ТЕОРІЯХ

Петрушенко О., Львівський медичний університет (Львів), email oksanapet53@gmail.com, orcid 0000-0003-4796-1530.

Надано основні теоретичні положення скептицизму та їх використання у постмодерністських концептах. Досвід постмодернізму вказує на те, що послідовне застосування скептицизму як пізнавального принципу є практично неможливим, оскільки приводить до сумнівних результатів.

Ключові слова: скептицизм, розмежування, мова як влада, відносність, культурний релятивізм.

SKEMPTICISM IN POSTMODERNIST THEORIES

Petrushenko O., Lviv Medical University (Lviv), email oksanapet53@gmail.com, orcid 0000-0003-4796-1530.

The main theoretical statements of skepticism and their use in postmodern concepts are given. The experience of postmodernism indicates that the consistent application of skepticism as a cognitive principle is practically impossible, as it leads to dubious results.

Key words: skepticism, differentiation, language as power, relativity, cultural relativism.

Проблеми пізнання світу та пізнаваності світу передбачають вибір певної гносеологічної позиції, з якої і буде проводитись безпосереднє практичне емпіричне дослідження та обґрунтування і обмірковування цього дослідження. Однією із можливих позицій у цій дослідницькій діяльності (відповідно до загальноновизнаних філософських уявлень) може бути скептицизм.

Як відомо, скептицизм виникає у часи Еллінізму та передбачає обережне ставлення до усталених тверджень та остаточних істин. З III ст. до н.е. по I ст. н. е. формуються основні засади скептицизму, які зводилися по суті до двох основних міркувань. Перше – це неможливість перевірки міркувань в межах самих міркувань, оскільки всі міркування більш-менш рівноцінні між собою. Друге – можливі помилки у пізнанні пов'язані з діяльністю органів чуття, проте всі органи чуття приблизно рівноцінні і не можуть бути зорієнтовані на один найдосконаліший орган, тому говорити про істинність якихось свідчень органів чуття проблематично. Тому робиться загальний висновок – утримуватися від суджень.

Проте виявляється, що від остаточних суджень людина може утримуватися, а від життєво-необхідних дій – ні. У зв'язку з цим передбачається здійснення основних необхідних для життя дій та замикання від суспільно-диктованих норм і правил, щоб одержати внутрішній спокій (атараксія).

Поруч з цим тут виникає і міркування про нашу невпевненість у позитивних мотивах людськи вчинків – цинізм.

В подальшому скептицизм у європейській філософській та науковій традиції розглядається як прагнення перевіряти теоретичні міркування шляхом емпіричних досліджень; недовіра до чисто теоретично доведених істин.

На кінці XX століття у англomовній наукознавчій літературі скептицизм вважався дуже продуктивною філософською позицією у сфері пізнання, оскільки скептик завжди сумнівається у досягнутих наукових результатах, завжди прагне їх перевірити, удосконалити, зробити можливими ті дії, які досі вважалися неможливими (можливість людини літати, лікування невиліковних захворювань, тощо.)

Проте подальший хід розвитку філософії, зокрема філософії постмодернізму, створює новий поворот у використанні скептицизму як підходу до пізнавального процесу. Саме теорії соціального активізму використовують скептицизм та цинізм, і таке застосування даних підходів дозволяє по-новому подивитися на самі ці підходи, їх сутність та можливості.

Скептицизм і нігілізм були властиві постмодернізму від початку його існування. Читачі сприймали ці характеристики як прояв інтелектуальної свободи та боротьби проти тиску соціальної системи.

Якщо спробувати підсумовувати стан речей на сьогоднішній день, одержимо наступне.

Постмодернізм шляхом використання скептичного підходу намагається демонструвати розмивання меж між об'єктивним і суб'єктивним, між істиною і віруванням, між наукою і мистецтвом, між людиною та тваринами, між здоров'ям і хворобою. Все це робиться під прапором боротьби з системою влади, проте насправді здійснює дезорієнтацію людини у цьому світі.

Постмодернізм наполягає на відносності значення слів, яке, на думку філософів-постмодерністів (а також їх попередників, зокрема Мішеля Фуко), залежить від контексту і не може трактуватись як щось однозначне. Це теж прояв скептичного підходу до значення слів, проте той, хто займався перекладом, прекрасно знає, що попри нюанси значень слова, завжди можна знайти певний відповідник. Таке трактування значення слів теж подається у контексті боротьби проти «мовних ігор» та слова як влади, тобто боротьби із системою влади (проте виникає питання, чи не прагнуть автори в межах постмодернізму своєї влади над свідомістю читачів?)

Постмодернізм намагається скептично ставитися до аналізу різних культур та моральних норм, наявних у цих культурах. На перший погляд така позиція є доволі демократичною, проте за таких обставин культурологія як наука стає неможливою, а

культурна критика теж вписується у контекст боротьби пригноблених груп з системою влади.

Нарешті, скептичні уявлення постмодернізму про неможливість об'єктивного наукового знання та трактування знання як знання-влади логічно приводить до відмови від обмірковування розвитку наукового знання та процесу набуття знань, тобто освітнього процесу. Якщо наукові знання – це лише знання певних соціальних груп (наприклад, науково-технічні знання – це знання Заходу на відміну від знання Сходу), то у постколоніальній теорії робиться висновок про те, що Сходу не потрібні ні освіта, ні технології Заходу – ідея безумовно реакційна, і проти неї виступають самі представники освіченого Сходу.

Підведемо підсумки. З викладеного випливає, на нашу думку, що скептицизм «без берегів» застосований у сфері філософського дискурсу, продемонстрований розшуками постмодернізму, має на меті боротьбу з системою влади, тобто містить негативну програму, проте не містить жодних позитивних ідей. Отже досвід постмодерного дискурсу дозволяє нам говорити про перехід однозначно скептичних поглядів у цинічні (що неявно проглядалось ще на кінці XIX століття у позиції нігілізму). Таким чином можна стверджувати, що скептицизм не може використовуватись як пізнавальний принцип, а може застосовуватися лише у конкретних межах як елемент певних досліджень.